

מפגש מס' 77

דף למנחה

הושע פרקים א' - ה'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק א' - נישואי הושע לאשת זנונים, וילדיו ממנה.

פרק ב' - תיקון הבגידה ואירוסין מחודשים.

פרק ג' - נישואים שניים, ותקופת ריחוק.

פרק ד' - תוכחה לעם ולמנהיגיו על חוסר מוסריות ודעת ה'.

פרק ה' - כשלון של שתי הממלכות - ישראל ויהודה.

מבט על ספר הושע

רקע היסטורי

הפסוק הראשון בספר הושע מגדיר את תקופת נבואתו: **דָּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי בַיָּמֵי עֲזִיָּה יוֹתָם אַחְזֵי יַחְזִקִּיָּה מֶלֶכִי יְהוּדָה וּבַיָּמֵי יִרְבֵּעַם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (הושע א', א).** מלכות ירבעם בן יואש (ירבעם השני) הייתה מקבילה למלכות עזיהו. במקביל ליותם אחז וחזקיהו מלכו מלכים נוספים בישראל, שאינם מזכרים בפסוק זה. מאחר ומדובר בשנים רבות מאד, נראה שהושע לא התחיל לנבא מתחילת מלכות עזיהו וירבעם, אלא רק לקראת סופה, וכן שתקופת נבואתו הסתיימה בתחילת ימי חזקיהו. ראה בהרחבה [במבוא לספר הושע בפירושו דעת מקרא](#).

(התרשים מתוך חוברת **"דפים למעיין ולמורה - ספר מלכים"**, מרכז ההדרכה בתנ"ך, מכללת הרצוג)

מן הפסוקים בהמשך הספר עולה כי נבואתו של הושע מופנית בעיקר כלפי ממלכת ישראל (המכונה בספר הושע "אפרים"), אולם הושע פונה גם אל ממלכת יהודה ומזהיר אותה מהליכה בדרכיה של ממלכת ישראל.

בתקופה בה ניבא הושע פעלו עוד שלושה נביאים: ישעיהו עמוס ומיכה.

הושע התחיל לנבא בימי ירבעם השני, אשר היה דור רביעי למלכי בית יהוא. יהוא השמיד את בית אחאב במצוות הנביא אלישע (בעקבות נבואת אליהו על בית אחאב וחטאיהם). מעשיו של יהוא זיכו אותו בשושלת יציבה יחסית (חמישה דורות: יהוא - יהואחז - יהואש - ירבעם - זכריה), אך לבסוף גם ביתו לא הפך לבית מלוכה קבוע והושמד מאחר והמשיכו להחזיק בחטאות ירבעם בן נבט: וַיֵּךְ יְהוּא אֶת כָּל הַנְּשָׂאִים לְבַיִת אַחָאָב בְּיַרְדֵּעַאֵל וְכָל גְּדֻלּוֹ וּמִדְּעָיו וְכֹהֲנָיו עַד בְּלֹתֵי הַשָּׂאִיר לוֹ שָׂרִיד... וַיִּשְׁמַד יְהוּא אֶת הַבַּעַל מִיִּשְׂרָאֵל: רַק חֲטָאֵי יִרְבֻּעָם בֶּן נִבְט אֲשֶׁר הִחֲטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא סָר יְהוּא מֵאַחֲרֵיהֶם עַגְלֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בֵּית אֵל וְאֲשֶׁר בְּדֶן: וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוּא יַעַן אֲשֶׁר הִטִּיבְתָּ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי כְּכֹל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי עָשִׂיתָ לְבַיִת אַחָאָב בְּנֵי רְבֻעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל כַּסֵּא יִשְׂרָאֵל: וַיְהוּא לֹא שָׁמַר לְלֶכֶת בְּתוֹרַת ה' אֱ-לֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל לְבָבוֹ לֹא סָר מֵעַל חַטָּאוֹת יִרְבֻּעָם אֲשֶׁר הִחֲטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל: (מל"ב י', יא; כח-לא). לאחר הריגת זכריה בן ירבעם התערערה היציבות של ממלכת ישראל, התרבו המרידות והרציחות הפוליטיות, בעקבות זאת כל מלך שלט זמן קצר מאד, ולא נוצר אף בית מלוכה יציב לאורך כמה דורות (יתכן שבשל כך הושע לא מזכיר מלכים אלה בפתיחה לספרו). במקביל, אשור התחילה לפגוע בישראל, עד לחורבן הממלכה בימי הושע בן אלה (במקביל למלכות חזקיהו ביהודה). אם כן, תקופת נבואתו של הושע היא התקופה האחרונה של ממלכת ישראל, המתאפיינת בחוסר יציבות. עוד על הרקע ההיסטורי לנבואת הושע שמע בשיעור מאת הרב ד"ר בני לאו.

מבנה הספר:

פרקים א'-ג' - פתיחה לספר: מעשה סמלי - נישואיו של הושע וילדיו.

פרקים ד'-י"ד - נבואות תוכחה וקריאה לתשובה, אשר מפרטות ומרחיבות את הנמשל של המעשה הסמלי: הבגידה של ישראל בה' ותיקון היחסים ביניהם.

תוכחות וקריאה לתשובה							נישואי הושע וסימליותם						
קריאה לתשובה	חטאי אפרים ועונשם	המרמה של אפרים	אהבת ה' לישראל	השמת הבמות	ענש הגלות	זניחת ה'	חטאי ישראל	רצון לשוב לה'	אזהרה מפני פורענות	תוכחה חברתית	האישה המנאפת	זנות ישראל והתיקון	אשת הזונים והילדים
י"ד	י"ג	י"ב	יא	י	ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א

על מבנה ספר הושע ומשמעותו שמע בשיעור מאת הרב ד"ר יואל בן נון, בשיעור מאת הרב יוסי אליצור, ובשיעור מאת הרב יובל שרלו.

לימוד מעמיק

נישואי הושע

חלק א - מעשה סמלי או משל בחלום?

בפרקים א'-ג' מצטווה הושע לשאת אשת זנונים ולהוליד ממנה ילדים. הציווי הזה קשה ביותר, עד כדי כך שחלק מהמפרשים טוענים שמדובר במשל בלבד:

אבן עזרא להושע א':

והנכון בעיני כי זה הנביא היה רואה במראות נבואה בחלום הלילה שהשם אמר לו לך קח לך אשת זנונים והלך ולקח אשה ידועה והרתה וילדה כל זה במראות הנבואה... וככה על ישעיהו הנביא "כאשר

הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף" זה היה במראה הנבואה כי למה ילך הנביא ערום בעבור כוש ומצרים?! וככה "קח לך לבנה" גם "שכב על צדך השמאלי" גם "זאתה קח לך חטין"... והנה אמר לו בדרך הנבואה למה אשת זנונים, כי זנה תזנה הארץ:

א"ע (וכן רד"ק והרמב"ם), טוענים שמעשה אשת הזנונים היה במראה הנבואה, כמשל בלבד, מכיוון שלא יתכן שה' יצווה על נביא להתחתן עם אשה זונה (א"ע מרחיב את העיקרון הזה לכמה מקומות נוספים, בהם הנביא הצטווה לעשות מעשה סמלי מוזר, וטוען שבכל המקרים הללו מדובר במראה, שמהווה משל בלבד, והנביאים לא עשו בפועל את המעשים המוזרים הללו. לעומת זאת, חז"ל וכמה מפרשים נוספים רואים את הדברים כפשוטם - כמעשה סמלי שנעשה בפועל:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף פז עמוד א

אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך הם, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיך עליהן. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירים באומה אחרת. אמר הקדוש ברוך הוא: מה אעשה לזקן זה? אומר לו: לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך. אם הוא יכול לשלוח - אף אני אשלח את ישראל.

חז"ל (ורש"י בעקבותיהם) רואים את מעשה אשת הזנונים כההליך שהושע צריך לעבור על מנת שיחוש בעצמו את הקושי הגדול ביחסים בין ה' לישראל: את הקשר החזק ואת עוצמת הכאב של הבגידה. (ראה ב**סרטון מאת הרבנית שני טרגין**). גם אברבנאל מפרש את המעשה כפשוטו, ומעלה טענה עקרונית כנגד הפרשנות של המעשים הסמליים כמראות. לטענתו, לא יתכן שנחליט על דעת עצמנו שמעשה מסויים לא היה במציאות אלא בחלום רק מכיוון שהוא לא מתקבל על דעתנו:

אברבנאל הושע פרק א

...יש לתמוה מאד מהחכמים המחברים האלה איך נתנו גזרה כוללת כזאת בספורי הנביאים ואם יש לנו פתח פתוח להכחיש פשוטי הספורים ולומר זה היה במראה הנבואה מפעל הדמיון וזה היה בפעל איש ככל הישר בעיניו... והוא הכחשת רוב ספורי הנביאים. כי הנה הסימנים והאותות האלה היה ממנהג הנביאים לעשותם תמיד בפעל כדי שיראו בני אדם ויתפעלו מהם. האם נכחישם כולם? או נבאר לנו כרצונינו זה אמת וזה שקר? או נאמר נאמין מה שאין בו זרות וקושי ולא נקבל מה שיש בו מהזרות? ומי נתן בידינו הבחירה הזאת אם אין שם אות או מופת יורה עליו הכתוב?! ועוד, אם הדברים האלה לא היו נעשים בפעל כי אם בחלום או במראה הנבואה, מה האות והמופת אשר היה עושה בזה לעם? ולמה יתפעלו מדברי הנביאים וספורי חלומותיהם? ואיך לא ישיבו אלה השומעים "החלומות שוא ידברו, גם אני חלמתי חלמתי, ואין חלום בלא דברים בטלים"... ומה האיום אשר ישאר מזה?!

חלק ב - משמעות משל אשת הזנונים

הנישואין של הושע לאשת הזנונים (בין אם התרחשו בפועל ובין אם היו במראה), אמורים לסמל את היחסים בין ה' לישראל. הפסוקים עוברים מדי פעם בין המשל לנמשל.

עצם הנישואין לאשה הידועה כזונה הם בעייתיים, ואף על פי כן, יש להניח שהנביא מקווה שיצליח לשקם את האשה ולגרום לה להיות נאמנה, כך שלמרות עברה הקשה הם יצליחו להקים בית משותף יציב. אולם, בהמשך מתברר שהמצב הולך ומתדרדר. לידת הבן הראשון נראית בתחילה כחיובית ורגילה: וַתֵּלֶד לוֹ בֵן: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי קָרְיָא שְׁמוֹ יִזְרְעָאֵל (א, ג-ד). השם של הילד נשמע לכאורה חיובי: יזרע-אל, זריעת העם בארצו, ע"י ה'. אולם, מיד

לאחר מכן מתברר שהמשמעות שה' נותן לכך היא הפוכה: **כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל: והיה פיוס ההוא ושבתי את קשת ישראל בעמק יזרעאל (א', ד-ה)**. מתברר שהשם יזרעאל אינו בעל משמעות חיובית, אלא מזכיר את עוונות עם ישראל. המקום יזרעאל הוא המקום בו נהרג נבות ע"י איזבל ואחאב; במקום זה ניבא אליהו לאחאב על השמדת ביתו בעקבות חטאיהם הדתיים והמוסריים; ובמקום זה קיים יהוא את נבואת אליהו והרג את איזבל ואת צאצאי אחאב. הושע טוען ש"דמי יזרעאל" יפקדו על "בית יהוא". למרות שיהוא השמיד את בית אחאב בעקבות חטאיהם, לבסוף גם הוא לא הביא את עם ישראל לתיקון המיוחל, והמשיך בחטאות ירבעם, ולכן גם על ביתו תגיע פורענות (ראה **במאמר מאת הרב ד"ר יואל בן נון**), ואף עוונות בית אחאב נפקדים עליו (ראה **בדבריו של הרב יעקב מדן**). בנוסף לכך, מאחר ויהוא לא המשיך בתיקון המיוחל, התברר שמניעיו להשמדת בית אחאב לא היו מספיק טהורים, ולכן השמדת בית אחאב נחשבת לו כשפיכות דמים. (ראה **במאמרו של פרופ' ישראל רוזנסון**).

זוית אישית

יהוא נענש על השמדת בית אחאב מכיוון שמעשיו בהמשך הוכיחו שמניעיו לא היו לגמרי טהורים. חישובו על סיטואציה בה משהו עשה מעשה חיובי לכאורה, אבל המניעים שעמדו מאחוריו לא היו מספיק טהורים. האם וכיצד המניעים משפיעים על איכות וטיב המעשה?

לידת הבת השניה מתוארת באופן מרוחק יותר: **ותהר עוד ותלד בת (א', ו)**. בשונה מתיאור לידת הבן הראשון, כאן חסרה המילה "לו", אשר מראה את הקשר בין הושע ללידת הילד. יתכן שכוונת הכתוב היא שהיא איזשהו ריחוק בין הושע לאשה, או אולי יש כאן ספק לגבי זהות האב. גם שמה של הבת קשה: **ויאמר לו קרא שמה לא רחמה, כי לא אוסף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשה להם (ו)**. אמנם יש עדיין קשר בין ההורה לילד, אך הקשר הוא חסר רחמים. לידת הבן השלישי מתוארת בצורה עוד יותר מרוחקת: **ותהר ותלד בן (א', ח)**, ושמו מעיד על ניתוק מוחלט: **ויאמר קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם (ט)**.

נשים לב, שהושע מציג כאן משל כפול: א. יחסי ה' וישראל כיחסים בין איש לאשה ב. יחסי ה' וישראל כיחסים בין אב לבניו. יש כאן שתי מערכות יחסים שונות, ויש לתת את הדעת על ההבדלים ביניהן. יתכן שמשמעות המשל הכפול היא שהאשה (האם) מסמלת את המנהיגים של העם, והילדים מסמלים את העם. האחריות על המצב הקשה מוטלת בעיקר על האם, (על המנהיגים). אך גם לילדים (לעם עצמו), יש אחריות לנסות לתקן את המצב: **ריבו באמכם ריבו (ב', ד)**. אפשרות אחרת להבנת המשל הכפול היא לגבי אפשרות ניתוק היחסים. האיש יכול להתגרש מן האשה ולהתנתק ממנה, אך אין אפשרות לנתק את הקשר בין אב לבניו. כאשר הושע מתאר בקיצוניות את הנתק בין האיש לאשה, הוא מביא יחד עם זאת משל ליחסי אב ובנו, אשר נותן תקווה להמשך הקשר בין ה' לישראל.

שאלה למחשבה

הושע מתאר יחסים קשים ביותר בין האיש לאשה. האם יתכן שיקום של מערכת יחסים כזו? או שמא עדיף לנתק את היחסים לגמרי?

לאחר ההידרדרות הקשה שחלה ביחסים בין האיש לאשתו ולילדיו, האיש מבין שהגורם לזנות הוא כפיות טובה: חוסר הבנה של האשה מאיפה מגיע הטוב. לכן בשלב ראשון האיש מונע מהאשה להגיע אל מאהביה: **לכן הנני שך את דרכך בפסידים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא: ורדפה את מאהביה ולא תשיג אתם ובקשתם ולא תמצא (ב', ח-ט)**. בשלב שני, מאחר והאשה עדיין לא מבינה את טעותה, האיש מונע ממנה את שפע הטוב שהשפיע עליה: **לכן**

אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו והצלתי צמרי ופשתי לכסות את ערוֹתה (יא). המטרה של המהלך היא שמתוך הריקנות והחסר האשה תכיר בטובה שהושפעה עליה בעבר, ותכיר בצורך שלה לחזור אל בעלה: ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה (ט). אך כאשר גם זה לא עוזר, והיא עדיין לא חוזרת אליו, הוא מעניש אותה: ועתה אגלה את נבלתה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה מידי: והשפתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה: והשמתי גפנה ותאנתה... (יב-טו).

אמנם הושע עוסק בעיקר בתוכחה ובפורענות, אך כבר בתחילת התהליך הושע הזכיר את סופו החיובי, כקרן אור בקצה המנהרה: והיה מספר בני ישראל כחול היס אשר לא ימד ולא יספר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי: ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל: אמרו לאחיכם עמי ולאחותיכם רחמה (ב', א-ג). לאחר ההקדמה הזו, חזר הושע אל התהליך הקשה (כפי שתואר לעיל), אך לבסוף הוא מסיים עם תקווה לעתיד - בסופו של דבר תבנה מערכת יחסים חדשה בין ה' לישראל, שתהיה שונה לגמרי: והיה כיום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי: והסרתי את שמות הבעלים מפיה ולא יזכרו עוד בשמם... וארשתיד לי לעולם וארשתיד לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים: וארשתיד לי באמונה וידעת את ה' (ב', יח-כב)

שאלה למחשבה:

מהם החידושים שמציב הנביא בפסוקים אלה ביחסים בין האיש לאשה, ומה משמעותם לגבי הקשר בין ה' לישראל?

[לחץ כאן](#) לעיון בדברי המפרשים לפסוקים אלה. עוד על כך ראה ב[שיעור מאת הרב איתמר אלדר](#) וב[סרטון מתוך אתר 929](#).

תהליך התיקון המוצג על ידי הנביא מסתיים במהפך משמעותי המוצג דרך היפוך שמות הילדים: וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה והוא יאמר אליהי (ב', כה)

חלק ג - נישואים שניים

פרק ג' מציג משל נוסף. שוב מצטווה הושע לשאת אשה זונה, אך הפעם הוא איננו בא אליה, אלא משאיר אותה מבודדת ממנו ומכל העולם (מעין מצב של ארוסין): ימים רבים תשב לי לא תזני ולא תהיי לאיש וגם אני אליך (ג', ג). המטרה של ה"בידוד" היא לגרום לאשה להתרחק מהזנות שלה לפני שהיא מגיעה לקשר החדש, על מנת שתגיע אליו בצורה יותר ראויה. ובנמשל, מציג הושע מצב חדש לגמרי ביחסים בין ה' לישראל:

כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה ואין אפוד ותרפים: (ג', ד) - שלב הביניים בשיקום היחסים בין ה' לישראל הוא הצורך בהימנעות מכל צורה של פולחן, אפילו פולחן לשם ה', על מנת שישראל יפנימו את הצורך בהיקשרות פנימית אמיתית לה: אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים (ג', ה). על כך ראו ב[סרטון מאת הרבנית שני טרנין](#) ובדברי הרב דוד מנחם.

שאלה למחשבה:

כיצד הפולחן (שנעשה כחלק מעבודת ה') עלול להוות מכשול ובעיה, עד כדי כך שהושע מנבא שיהיה צורך בהימנעות ממנו לחלוטין כדי לתקן את מערכת היחסים בין ה' לישראל?

סיכום

תקופת נבואתו של הושע היא התקופה האחרונה של ממלכת ישראל, המתאפיינת בחוסר יציבות פוליטית, עד לחורבן הסופי. ספר הושע פותח במשל לנישואין עם אשת זנונים המסמלים את היחסים הבעייתיים בין ה' לישראל: ה' מעניק לישראל שפע טוב אך הם בוגדים בו פעם אחר פעם, עד שלבסוף חל ניתוק ביחסים ביניהם. שמות ילדיו של הושע מאשת הזנונים מתארים את תהליך ההתרחקות בין האיש לאשה, בין ה' לישראל. ניסיונות השיקום אף הם קשים וכואבים, עד כדי צורך בניתוק. למרות זאת, הניתוק איננו סופי, ומטרתו לאפשר חזרה לקשר - ארוסין מחודשים, כאשר הפעם הקשר יהיה הרבה יותר פנימי-מהותי, איכותי וקבוע.

להרחבה

[מתן על הפרק - א-ג](#)

[מאמר קצר מאת הרב ישעיהו הדרי - וארשתיך לי](#)

[שיעור מאת הרב יובל שרלו - שיקום נישואין שנהרסו](#)

[שיעור מאת הרב ד"ר בני לאו - בין עמוס להושע](#)

[שיעור מאת הרב משה ליכטנשטיין - נאמנות ותשובה בספר הושע](#)

[מאמר מאת הרב משה ליכטנשטיין - השבר והנחמה](#)

[שיעור מאת פרופ' יונתן גרוסמן - וארשתיך לי לעולם](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בשאלה מהי ה"זנות" של ישראל המתוארת בספר הושע.